Tartu linna rahandus.

M. Kurtšinski.

Ajalooline ülevaade. Suurt huvi oleks pakkunud nii vana linna, kui Tartu, rahanduse ajalooline arenemine; kahjuks aga on võimata linna-arhiivis olemasolevate materjalide põhjal esitada praegusel ajal üksikasjalist ülevaadet ja tuua kas või üldandmeid linna eelarvete kohta vanemaist ajajärkudest.

Käesoleva esimese, Tartu linna rahandusse puutuva ülevaate ülesandeks on meie linna rahanduse üldjooneline kirjeldamine XIX sajandi kahel viimasel aastakümnel ja XX sajandi I veerandil, lõpetades 1924. aastaga, kusjuures ära on tähendatud need õiguslikud normid, mis olid noil ajul linna rahandusliku korralduse alusteks. Linna tulude ja kulude suurenemine sõltub peale linna ülesannetekogu ja linna üldise tegevuse kasvamise eeskätt juba üksi linna elanikkude arvulisest kasvamisest. Et elanikkude arvud omavad vaid puht-illustreerivat tähtsust, siis toome allpool ainult mõned neist. Kõige tõenäolisem arv XVIII sajandi lõpu kohta leidub ühes linna-arhiivi dokumendis, mille leidsin linna eelarvesse puutuva töö ettevalmistamisel („Verschläge der öffentlichen Bedürfnisse, Obligationen und Beyträge der Stadt Dorpat pro anno 1799"). Selles on näidatud Tartu linna meessoost elanikkude arvud seisuste järele: aadliseisusest 81; vaimulikust seisusest 11; kaupmehi ja linnakodanikke 941; mitut liiki talupoegi 980; kokku 2013 isikut. Et siin on esitatud vaid meessoost elanikud, siis võime oletada igatahes üsna tõelikkusele vastavalt, et linna elanikkude üldarv polnud tol ajal mitte alla 4026, ennem küll vahest suurem; see arv vastab enam-vähem ka teistele sellesse ajajärku puutuvaile andmeile (1).

VII revisjoni andmeid mööda oli Tartus 1816. a. 7376, VIII revisjoni järele 1835. a. 10 802 elanikku. 1867. a. kohta leiame arvu 21 014 (1), kuna viimased rahvalugemised 1881., 1897. ja 1922. a. näitavad järgmist elanikkude arvu kasvamist: 29 974, 42 308 ja 50 055 inimest ehk 100, 141,1 ja 167, võttes 1881. a. arvu aluseks saja (2).

Allpool ei taha me tungida liiga kaugesse minevikku, piirdume vaid rahanduse seisukorra käsitlemisega, alates XVIII aastasaja lõpust. Sel ajajärgul ja XIX sajandi alul võttis linna valitsemisest osa peale magistraadi veel terve rida kolleegiume ja komisjone, kelle juhtida olid üksikud valitsemisharud. Nii näit. oli meid eeskätt huvitav linna rahandus — tulude ja kulude korraldamine ja valitsemine — niinimetatud „interimistische Verwaltungscommission der Stadtcasse" valitseda, sõjavägede majutamine — erikomisjoni (Quartiercollegium) asjaks; peale selle olid olemas „Polizeicassa-Commission", „Schulcassa-Commission", selle täienduseks eriline „collegium scholarchale", siis „Leihcassa-Collegium", n. n. „perpetuelle Commission", kelle korraldada oli alkoholiliste jookide müügi korraldus käsimüügi- ja joogikohtades, ja „Stadtarmen-Collegium". Peale selle oli

Tartu, lk. 489